

החסיד עצמו ו'ספר קושיות' לחכם לא ידוע מזמן הראשונים. נוסף להעתיקה קפדנית מכתבי היד העיר והאיר הרב סטל בהרחבה בכל מקום נצרך, ציין מקורות והשוואות לספרי חסידי אשכנז האחרים, ביאר סתומות וגילה נסתרות, בדיוק פדנטי ומתוך בקיאות מופלגת. בין השאר הוא מעיר במבואו הקצר והתמציתי שלא מוזכר אף שם בחיבור 'סודי חומש ושא"ר' הזה, אך אין ספק בשייכותו לתלמידי ר"י החסיד - הדברים מוכחים מתוכנם וצורתם של הפירושים שבספר, ששליש ממנו כולל פירושים לתורה (לא בדיוק לפי סדר הפסוקים), כמעט שליש על שיר השירים, והשאר מתחלק בין ביאור דרשני נרחב על 'ענין ברכת כהנים' לבין פירושים על איוב ועל מגילת רות. בסוף הספר (עמ' קסה-רו) מופיע קונטרס שלם מאת המהדיר בענין 'מאימתי התינוק מתחיל לדבר', שבו הוא מבאר את המובא בחיבור ש'מי חיינו ס"ח שנים - ע' שנה בניכוי השנתיים בהם כח הדיבור עדיין אינו מפותח בילד, והוא מרחיב בתיאור וביאור השיטות השונות בענין זה. בנוסף הוא מנסה לברר (עמ' קפז) מדוע באמת קבע הקב"ה בבריאה שאין התינוק מדבר סמוך ללידתו אלא רק אחרי כשנתיים (בניגוד לילדי דור המבול למשל שע"פ המסורת היו מדברים מיד עם לידתם, עיי"ש עמ' קצ), ואחר שהוא מביא, מדפוסים ומכתבי יד, כמה הסברים שכתבו ראשונים בשאלה זו, הוא מסכם (עמ' קפח): 'לכולי עלמא חסרון הדעת והדיבור נועד להגן על התינוק, אלא שנחלקו החכמים בשאלה מפני מי הוא זקוק להגנה זו. האם מפני הזולת... או מפני עצמו! בהמשך הוא דן בסברא שהיתה מקובלת בתקופת הראשונים שילד שיגדל בין אֵלמים ובלא דיבור יחל מעצמו בגיל שבע לדבר בלשון הקודש, דעה שאף יוחסה בטעות לרמב"ם (עיי"ש עמ' רה). הספר מלווה במדור שינויי ותיקוני נוסחאות, במפתח עניינים מפורט וברשימה מדויקת של הספרים בהם עשה המהדיר שימוש ובכינויים המקוצר כפי שהוא מופיע בהערות, הכל בדיוק אסטטי ובשלמות מיוחדת. חייבים להודות שדרך הפירוש הדרשנית הזו אינה מקובלת היום בדרך כלל, וסידרת ספרים זו ספק אם תהיה מונחת על שולחנו של כל רב וצורב, אולם הוצאה לאור עולם של דברי קדמונים, מלאכי עליון, גדולי חסידי אשכנז, יש בה משום תחיית המתים, וישר כוחו של המהדיר הרב סטל על הטיחה המרובה שנטל על עצמו ועל שלימות הביצוע.

משנה תורה להרמב"ם. ספר משפטים וספר שופטים. מהדורה מדויקת על

פי כתבי יד, מנוקדת ומבוארת, בצירוף מפתחות. עורך ראשי: יוחאי מקבילי.

עורכי משנה: יחיאל קארה וצוות "מכון משפטי ארץ". מפעל משנה תורה

לשחזור הנוסח המדויק ולביאורו. חיפה, ישיבת "אור וישועה" בשיתוף עם

"מכון משפטי ארץ", תש"ע. מהדורת כיס, 2 כרכים. (www.mishnetorah.com)

(077-4167003)

על הרמב"ם בכרך אחד של 'מפעל משנה תורה' כבר כתבתי בגליון טבת תשס"ט (מט, ב) עמ' 96-97; אולם הרב יוחאי מקבילי, העורך הראשי, אינו שוקט על שמריו, והמשך פעולתו להפצת משנת הרמב"ם בישראל הוא מהדורת כיס מנוקדת, מבוארת וממופתחת, עם תוספות והשלמות חשובות. בשני כרכים אלו שיתף העורך את המכון התורני 'משפטי ארץ' שבעופרה בראשות הרב אבי גיסר והרב עדו רכניץ, שרבניו ואברכיו מתמחים בדיני ממונות ובדיני מלכויות של הזמן הזה ושל ימות המשיח, ויחד הם הוציאו מהדורה יפהפיה של הרמב"ם משפטים-שופטים בשני כרכי כיס עם ביאור קצר, המזכיר במעט את הביאור שבמהדורת 'רמב"ם לעם' של מוסד הרב קוק - אך שונה ממנו בהרבה. לפני גוף הספר

מופיעים כמה עמודים ובהם תיאור מדויק של מה שבתוכו - ה'הלכות' [=הנושאים ההלכתיים] שבו ומה הן מכילות, וכן מובאים כל פסוקי התורה שעליהם מתבססות ההלכות לפי סדר הנושאים, כדי שיוכל הלומד לקיים את דברי הרמב"ם בהקדמתו שיהיה 'קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה [=ספר משנה תורה] ויודע ממנו תושבע"פ כולה'. גוף הספר כולל נוסח מדויק של הרמב"ם מנוקד ומפוסק בהקפדה, ומתחתיו ביאור תמציתי בלשון ברורה של כל הלכה והלכה, המסתמך בעיקר על כתביו של הרמב"ם עצמו (פירוש המשניות, תשובות, ובעיקר דבריו במקומות אחרים במשנה תורה), בליווי תרשימים, הפניות ועוד ועוד. היחס הכמותי בין ההערות לבין גוף דברי הרמב"ם הוא האופטימלי לענ"ד - כ-70% של העמוד מכילים את לשון הרמב"ם ורק השאר מוקדש לביאור. עוד ייחוד למהדורה זו: צורפו לה נספחים חשובים ושימושיים - שטר צוואה, חוזה שכירות, חוזה עבודה וכו', מדוקדקים על פי ההלכה, המזמינים את הקורא לחבר בין הלימוד לחיי המעשה (אפשר להוריד אותם גם מהאתר של 'מפעל משנה תורה'), וכן נספח העוסק בצד ההלכתי של פנייה לבתי משפט ובמעמד חוקי המדינה ע"פ ההלכה, בתקווה שהלימוד יפנים שהמשפט העברי חי וקיים בפועל, ושאינו לשאוב מבורות נשברים. זוהי מלאכה מושלמת של העורך הרב מקבילי, המהווה המשך נכון וחכם למהדורה המדויקת של גוף הרמב"ם שהיא כמובן הבסיס למהדורה זו. בינתיים יצאו בסידרה מוקטנת זו גם ספר המדע, ספר אהבה, שני כרכים של ספר זמנים וכן שני ספרי ליקוט - 'לקראת מקדש' ו'פרקי צדקה'. לפי הקצב הזה יושלם הביאור הקצר לכל משנה תורה תוך שנים ספורות; מעניין מה יהיו אז פעולותיו התורניות-ספרותיות של הרב מקבילי הנמרץ והמוכשר בדרכו להגדיל תורה ולהאדירה...

חידושי הרב ציטרון-קטרוני רבה של פתח תקוה. שו"ת, חידושים, איגרות ותולדות חייו. בעריכת אורי רדמן. פתח תקוה, כולל 'רצון יהודה', תש"ע. 682 עמ'.

(03-9072154)

הרב ישראל אבא ציטרון זצ"ל (הוא הסביר במכתב לרב מימון משנת תרפ"ג [עמ' 589 בספר] שהוא 'עוברת' את שמו לקטרוני מפני ש'בתור בן הארץ מצאתי כי צ' ברומית היא ק' בעברית, ויש עיר קטרוני [שופטים א, ל], על כן נהפכתי לקטרוני...') נולד בשנת תרמ"א בדווינסק. הוא למד בישיבות טלז וולוז'ין והוכר כעילוי, ואח"כ עבר ללמוד אצל שני גדולי הדור שבעיר מולדתו דווינסק - ה'אור שמח' והרוג'ובר. בשנת תרס"ג נשא את רחל בתו של הרוג'ובר, ולאחר כמה שנים, בשנת תר"ע, נבחר בתמיכת הראי"ה קוק זצ"ל לרבה של פתח תקוה. י"ז שנים שימש בקודש בתפקידו זה בהצלחה רבה, עד שנלקח לבית עולמו באופן פתאומי בשלהי שנת תרפ"ז, לפני הגיעו לגיל מ"ז. נוגעים ללב הדברים שכתבתה אלמנתו כפתיחה לקובץ מחידושי שהוציאו לאור חבריו הרבנים אחרי פטירתו: 'הנני בזה להביא קרבן תודה לקהל העדה הקדושה עדת פ"ת יצ"ו... שהיו לו לעזר ולסעד בעבודת הציבור, וידעו לכבדו בחייו ולכבדו במותו, ולהעריך את גודל כבוד תורתו ועבודתו, זוכרה להם אלוקים לטובה! אשרי הרב שזוכה לייחס כזה מקהילתו על כל גווניה. כבר לפני שנים רבות יום הרמ"צ נריה זצ"ל את הוצאת כל כתביו לאור, וגייס לכך תלמיד חכם מפ"ת, הרב אורי רדמן, שהקדיש לכך ימים ולילות, עד שהצליח להוציא לאור ספר משובח וערוך למופת: עשרות תשובות בכל חלקי השו"ע, כללי התלמוד, חידושים בכל חלקי הש"ס, וכן עשרות אגרות בעסקי ציבור בעניינים שונים, חלקן עוסקות בענייני פיתוח המושבה פ"ת בחומר ובעיקר ברוח, ואחרות בנושאי רבנות כלליים בארץ, בדור המעבר שבין השלטון העותמני לבין תקופת המנדט הבריטי, עם ראשית הקמת מוסדות היישוב וייסוד הרבנות